

Manualul a fost elaborat în 1980 și revizuit în anul 1982 pe baza programei școlare aprobate de Ministerul Educației și Învățămîntului.

MATEMATICĂ

ÎN TEHNICA DE CALCUL

clasa a IX-a

Manual pentru licee cu profil de matematică și de matematică fizică

Coordonator : Lector univ. dr. IOAN TOMESCU

Referenți : Prof. univ. dr. C. P. POPOVICI

Catedra de matematică a liceului Matei Basarab din București

Prof. IOAN MAFTEI

Redactor : Prof. ELEONORA DRĂGHIA

Tehnoredactor : VICTORIA GHIMIȘ

CUPRINS

Capitolul I

I. SISTEME DE NUMERAȚIE	5
I.1. Definierea sistemelor de numerație	5
I.2. Scrierea unui număr real într-un sistem de numerație	6
I.3. Sistemul de numerație în baza zece	8
I.4. Sistemul de numerație în baza doi	9
I.5. Sistemul de numerație în baza opt	11
I.6. Sistemul de numerație în baza șaisprezece	12
I.7. Trecerea numerelor dintr-o bază în alta	15
Exerciții și probleme	25

Capitolul II

II. PRELUCRAREA AUTOMATĂ A DATELOR	28
II.1. Informația și informatica	28
II.2. Codificarea informațiilor	29
II.3. Arhitectura și structura unui sistem de calcul	30
II.4. Limbaje de programare	32
II.5. Dezvoltare de programe	33
II.6. Informatica în România	34

Capitolul III

III. OPERAȚII ARITMETICE ȘI OPERAȚII LOGICE	37
III.1. Noțiuni introductive	37
III.2. Aproximantele numerelor reale	37
III.3. Procedee de aproximare a numerelor reale	38
III.4. Erori și tipuri de erori	41
III.5. Erori datorate modului de reprezentare	44
III.6. Inegalitățile fundamentale în aproximarea numerelor reale	45
III.7. Aproximante cu eroarea absolută mai mică sau egală cu $\frac{1}{10^k}$	47
III.8. Cifre sigure și cifre îndoielnice pentru o aproximantă dată	49
III.9. Determinarea erorilor relative maxime ale unei aproximante pe baza cifrelor sigure ale acesteia	51

III.10. Determinarea numărului de cifre sigure ale unei aproximante când se cunoaște eroarea relativă maximă a ei	53
III.11. Efectuarea sumelor și diferențelor cu aproximante	55
III.12. Efectuarea produselor și cîturilor cu aproximante	61
III.13. Ridicarea la putere a aproximantelor	65
Exerciții și probleme	67
III.14. Operații logice	73
III.14.1. Introducere	73
III.14.2. Calculul propozițiilor	75
III.14.2.1. Diagrame Euler-Venn	78
III.14.2.2. Tautologii și contradicții	79
III.14.2.3. Raționament	83
III.14.2.4. Tipuri de raționamente	84
Întrebări și exerciții	88
III.14.3. Calculul predicatelor	90
III.14.3.1. Calculul predicatelor ca dezvoltare a calculului propozițiilor	90
III.14.3.2. Particularizarea unui predicat. Cuantificări	93
III.14.3.3. Operații cu predicate	96
III.14.3.4. Identități logice	98
Întrebări și exerciții	103
Bibliografie	106

SISTEME DE NUMERAȚIE

1.1. Definirea sistemelor de numerație

Pentru reprezentarea numerelor se aleg două mulțimi, una A de denumiri specifică fiecărei limbi și a doua B de simboluri distincte, numite cifre, între care să existe o corespondență biunivocă.

1.1.1. *Definiție.* Numărul $b > 1$ al cifrelor mulțimii B se numește baza sistemului de numerație. Numerele naturale c pentru care $0 \leq c \leq b - 1$ se numesc cifre în baza b .

Pentru scrierea numerelor în baza b se folosesc b semne distincte.

Fie N numărul de elemente ale unei mulțimi M . Vom grupa elementele lui M în submulțimi, avînd fiecare cîte b elemente, obținînd k_1 de astfel de submulțimi și încă o submulțime cu a_0 elemente cu $0 \leq a_0 < b$.

Putem scrie:

$$(1) \quad N = k_1 b + a_0.$$

Pentru cazul $N < b$, avem $k_1 = 0$ și deci nu se poate forma nici o submulțime cu b elemente. Avem $N = a_0$.

În cazul $k_1 < b$ păstrăm N sub forma $N = k_1 b + a_0$.

Pentru $k_1 \geq b$ procedăm cu k_1 întocmai cum am procedat anterior cu N găsind k_2 grupe de cîte b submulțimi cu cîte b elemente și a_1 submulțimi de cîte b elemente, în care $0 \leq a_1 < b$.

Putem scrie pentru k_1 o relație analoagă cu (1), scrisă pentru N ,

$$(2) \quad k_1 = k_2 b + a_1.$$

Dar ținînd seama de (1) și (2), avem

$$N = (k_2 b + a_1) b + a_0; \quad N = k_2 b^2 + a_1 b + a_0.$$

Dacă avem $k_2 \geq b$ continuăm procesul formării de grupe de submulțimi obținînd k_3 grupe de cîte b grupe de cîte b submulțimi cu cîte b elemente, și încă a_2 grupe de cîte b grupe de submulțimi cu b elemente.

Se obține astfel:

$$N = [(k_3 b + a_2) b + a_1] b + a_0$$

adică,

$$N = k_3 b^3 + a_2 b^2 + a_1 b + a_0.$$